

Suomalaisten käsityksiä sodan sekä kyber- ja informaationsodankäynnin uhkasta

**Jaakko Vilander, Antti-Tuomas Pulkka, Ville Erkkilä,
Erkki Saarikoski ja Teija Norri-Sederholm**

Abstract

Citizens' conceptions and emotions regarding the current security situation as well as future security outlooks are significant from a social viewpoint. The purpose of this article is to map Finns' expectations to the possible changes in societal security and their trust towards authorities responsible for public security. The aim of this study is to describe the Finns' feelings of security concerning both cyber and information operations and the threat of conventional war now and over the course of the following ten years. The data were collected by National Defense University as a part of the TAHTO2 project. The target group comprised the entire population of Finland between the ages of 15 and 79. The data were analyzed using quantitative methods; factor, variance, and cluster analysis. The empirical results suggest that respondents were concerned of cyber and information threats. However, they felt that the threat of conventional war was smaller at the time of the study. Both threats were expected to diminish in the future. The number of respondents who trust public security authorities was significantly higher than those who had a sceptic attitude. The security situation in Finland was regarded stable, possibly due to the fact that respondents trust the authorities' ability to prevent the aforementioned threats.

Johdanto

Turvallisuus on tavoitettua, uhkan poissaoloa, mutta se on myös tunne (Turvallisuuskomitea 2018, 22; 2017, 16; Silvasti 2016, 276; Mutanen 2010, 22–23; Schneier 2009). Siksi kansalaisten käsitykset ja tunnetilat turvallisuudesta sekä sen kehitysnäkömistä ovat merkityksellisiä. Tietoyhteiskunnan voimakas verkottuneisuus ja ”keskinäisriippuvuus” vavisuttavat kuitenkin tuota tunnetta

huolestuttavilla mielikuvilla. Kylmän sodan jälkeen laajentunut turvallisuus-käsitys – sisältäen esimerkiksi massapakolaisuuden, globaalin terrorismin ja ilmasto-ongelmat – laventaa uhkamallien valikoimaa (MTS 2018, 23). Niin uhkia kuin kansalaisten huolia vastaan voidaan kuitenkin kamppailla luottamuksen keinoin. Luottamus taas liittyy yhteiskunnalliseen henkiseen kriisinkestävyyteen, eli resilienssiin, ja kytkee turvallisuuden tunteen osaksi todellista turvallisuutta (Turvallisuuskomitea 2017, 22–23).

Historiallisesti maailma näyttäisi kaikesta huolimatta menevän kohti rauhasampaa aikakautta (Lacina, Gleditsch & Russett 2006, 679; Lacina & Gleditsch 2012; Mousseau & Shi 2012, 639; Themnér & Wallensteen 2013, 512). Maailmanrauha lienee toistaiseksi kuitenkin utopiaa, sillä sota vain muuttaa muotoaan. Uudenlaiset sodankäynnin ja vaikuttamisen tavat, kuten kyber- ja informaatiovaikuttaminen, tekevät tuloaan osaksi niin konflikteja kuin normaaliolojen toimia ja haastavat käsitystämme sodan luonteesta (VNK 2017, 9; Sisäministeriö 2019, 27, 50; Poliisihallitus 2018, 3; Lehto & Limnell 2017, 208). Näin saattaa syntyä tilanne, jossa maailma on todellisuudessa entistä turvallisempi, mutta vaikuttaa aiempaa turvattomammalta (Rosling 2019, 80–81). Toisaalta tulevaisuudessa uhkaavasti siintävä, ilmaston lämpenemisestä aiheutuva eksistentiaalisen tason ekokatastrofi omaa potentiaalin moninkertaistaa muita uhkia ja saattaa siten vahvistaa turvattomuuden tunnetta huomattavasti, muusta myönteisestä kehityksestä huolimatta (Mäkinen 2018, 131; IPCC 2019). On kuitenkin perusteltua olettaa, että suomalaistenkin subjektiivinen turvallisuuden tunne voi olla heikompi kuin suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuteen liittyvät objektiiviset asiantilat antaisivat syytä uskoa, tai miksei myös vahvempi.

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa Suomen kansalaisten odotuksia turvallisuustilanteen kehittymisestä sekä heidän tuntemastaan luottamuksesta turvallisuusviranomaisia kohtaan. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa suomalaisten kokemasta turvallisuuden tunteesta, kun puhutaan kyber- ja informaatiovaikuttamisesta sekä tavanomaisen sodan uhkasta tänään ja kymmenen vuoden aikajänteellä. Tutkimuskysymyksinä ovat: miten eri taustamuuttajat (ikä, sukupuoli) ovat yhteydessä koettuun sodan sekä kyber- ja informaatiovaikuttamisen muodostamaan uhkaan, ovatko kansalaisten näkemykset uhkista yhdenmukaisia kansalaisten eri turvallisuusviranomaisiin ja valtionhallinnon instituutioihin osoittaman luottamuksen kanssa ja missä määrin suomalaisten odotukset sodan uhkan ja kyber- sekä informaatiovaikuttamisen kehittymisestä mukailevat niiden todellista historiallista kehitystä, eli vastaavatko kansalaisten näkemykset demokraattisen rauhan teoriaa.

Sota muuttuu ja katoaa

Filosofisessa kirjallisuudessa väkivallan on usein katsottu olevan erottamaton osa inhimillistä luonnetta (Hobbes 1651, 77–78; Nietzsche 2007, 17; Pinker 2011, 24; Wilson 2013) ja siten myös sodan väistämätön seuraus ihmisten järjestäytymisestä. Antropologiset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, ettei väkivalta välttämättä ole biologisesti sisäsyntyistä (Ember & Ember 1994; Robarchek 1977; Radcliffe-Brown 1922; Keegan 2005, 102), vaikka monet alkuperäiskansat ovat toki harjoittaneet hyvin sotaisia ja väkivaltaisia, raakojakin, traditioita (Keegan 2005, 117–140). Voisi kuitenkin pohtia, onko ajatus sodasta kuitenkin kudottu osaksi globaalia poliittista kulttuuria, kuten vanha, mutta etenkin tieteelliseen diskurssiin vakiintunut clausewitzilainen määritelmä, ”sota on... politiikan jatkamista toisin keinoin”, kuvastaa (Clausewitz 1998, 27). Määritelmä vastaa nykysodankäyntiä monessa suhteessa (Čajić 2016), mutta jättää myös liikaa tilaa sodan tulkitsemiseen käytännössä: mikä on sotaa, mikä politiikkaa ja mikä jotain aivan muuta. Aikana, jona hybridisodankäynniksi kutsuttu ilmiö sekä monenkirjava kumouksellinen sodankäynti häiritsevät paitsi perinteistä clausewitzilaista määritelmää myös nykyaikaista länsimaisia käsityksiä turvallisuudesta (Sisäministeriö 2019, 14–17; Paronen 2016, 43; Raitasalo 2018, 27–28), on uusia konflikteja ymmärrettävä myös uudenaikaisilla tavoilla.

Sosiaalisen konstruktionismin (joskus myös konstruktivismi) mukaan todellisuus on dynaaminen sosiaalinen luomus, jonka representaatio on aina aika- ja paikkasidonnainen (Silvasti 2016, 267; Sirén 2010, 25–27). Näin ollen sotaankin liittyvät käsitteet ja mallit ovat ymmärrettäviä omassa kontekstissaan, ja niiden siirtämisessä toiseen aikaan tai paikkaan on rajoitteita. Kuten sota, kansainväliset suhteetkin rakentuvat ja muovautuvat ihmisten aktiivisen toiminnan, puheiden ja tekojen kautta, eivätkä niinkään ihmisistä tai ihmisyyhteisöistä riippumattomien, ulkopuolisten seikkojen johdattavaksi (Wendt 1999, 372). Turvallisuuskin on sitä, miksi aktiivisesti toimivat ihmiset sen tekevät (Wendt 1992; 1999). Puheaktiteoriasta johdetun Kööpenhaminan koulukunnan turvallistamisteoria väittääkin, että erilaisten ilmiöiden *turvallistaminen* – eli niiden kohottaminen poliittiselle asialistalle ja sieltä alueelle, joka sallii niihin kohdistettavan poikkeuksellisia ”turvatoimia” – on aktiivista ja luovaa toimintaa, eli puheakti (Silvasti 2016, 267; ks. myös Linné 2009, 71–72).

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma herättää myös mielenkiintoisen kysymyksen siitä, missä määrin esimerkiksi clausewitzilaisen määritelmän omaksuminen oikeuttaa sodankäynnin osana poliittisten vaikutuskeinojen valikoimaa. Näin ajateltuna Clausewitzin (1998, 27) määritelmä ja sen myöhemmin nauttima suosio eivät ole seurausta siitä, mitä sota todellisuudessa on, vaan

siitä, mitä keinoja politiikan toteuttamiseen on haluttu sisällytettävän. Tällä tavoin sodaksi kutsumamme ilmiö voidaan nähdä kansainvälisten suhteiden diskurssissa joko tarkoitushakuisesti tai tiedostamatta luoduksi sosiaaliseksi konstruktioksi, jota voidaan kätevästi käyttää ulkopolitiikan keppihevosena. Clausewitzilaisesta sodan määritelmästä johdettu väkivaltaisia keinoja korostava marxilais-leniniläinen mukaelma onkin säilynyt Neuvostoliiton ja Venäjän strategisen asennoitumisen ytimessä liki koko niiden historian halki ja pyhittänyt, yhtenä esimerkkinä, oman valtion agendan ajamisen rajojen ulkopuolella myös sotilaallisin voimakeinoin (Lalu & Puistola 2015, 2; Connell & Vogler 2017, 5). Omat valtionrajat ylittävät sotilaalliset väliintulot eivät toki ole olleet yksinomaan neuvostoliittolais-venäläistä politiikkaa. Yhtä lailla sen ovat itselleen oikeuttaneet muut valtiot, kuten professori Pekka Sivonen tässä samaisessa julkaisussa osoittaa.

Maallikon termein sota kuitenkin mielletään ”*yhteisöjen väliseksi toimeksi, jonka tavoitteena [tai seurauksena] on toisen yhteisön jäsenten kuolema tai vakava loukkaantuminen*” (Prosterman 1972, 170). Eksakti kvantitatiivinen raja sodan ja muun, matala-asteisemmän valtioiden välisen konfliktin välillä vedetään esimerkiksi Correlates of War -tutkimusohjelmassa (Sarkees & Wayman 2010; Sarkees, Wayman & Singer 2005) 1 000 taistelussa kaatuneen ja Uppsala Conflict Data Program -ohjelmassa (Themnér & Wallensteen 2013) 1 000 kuolonuhrin kohdalle. TAHTO1-hankkeessa tehdyssä laadullisessa tutkimuksessa haastateltavat rinnastivat maanpuolustuksen ensisijaisesti aseelliseen puolustautumiseen ja varautumiseen toisen valtion aseellista hyökkäystä vastaan (Puustinen, Kosonen & Tallberg 2018, 118), mikä tuntuisi noudattelevan Prostermanin yllä olevan kvalitatiivisen määritelmän linjoja.

Maailma on viimeisen reilun puolen vuosisadan aikana edennyt vakaan nousujohteisesti kohti ennennäkemätöntä rauhan aikakautta, jossa valtioiden väliset sodat käyvät alati harvinaisemmiksi. Demokratian myönteisen vaikutuksen (demokraattisen valtiot käyvät harvemmin sotaa keskenään) tähden tätä näkemystä kutsutaan demokraattisen rauhan teoriaksi, jonka perustan Immanuel Kant (1955) loi 1800-luvun taitteessa. (Babst 1964; Goldstein 2011; Pinker 2011; Rosling 2019.) Toisen maailmansodan jälkeen riski menehtyä sodassa on laskenut merkittävästi, samalla kun massiiviset, demokraattisten valtioiden väliset sodat ovat harvinaistuneet (Lacina, Gleditsch & Russett 2006, 679; Lacina & Gleditsch 2012; Mousseau & Shi 2012, 639; Themnér & Wallensteen 2013, 512). Täten olisi ymmärrettävää, jos toisen maailmansodan jälkeinen nousujohteinen kehitys herättäisi luottamusta turvallisempaan tulevaisuuteen ja varovaista toiveikkautta siitä, että ihmiskunta on lähihistoriansa aikana alkanut nojautua luontonsa rauhaisampaan puoleen. Suurimpia nykyajan huolenaiheita ovat sotaa kattavammin mediassa esillä olevat kriisit, kuten

massamainen pakolaisuus ja terrorismi, ilmastonmuutos sekä poliittiset ääri-
liikkeet (MTS 2018, 23). Maanpuolustuksen suunnittelukunnan (MTS 2018,
22) mukaan kansalaiset odottavat turvallisuustilanteen kuitenkin säilyvän rau-
hanomaisena seuraavan 10 vuoden aikana.

Turvallisuuskin muuttuu

Kenties suurin yksittäinen toisen maailmansodan ja demokraattisen rauhan ai-
kakauden alun jälkeinen turvallisuuspoliittinen mullistus lienee kylmän sodan
päättyminen. Kylmän sodan aikaisten uhkakuvien – lähinnä massiivisen suur-
valtojen välisen sodan sekä ydinsodan uhkien – etäännyttyä länsimaiset asevoi-
mat ajautuivat eksistentialistiseen kriisiin. 1990-luvulta lähtien rauhanturvaa-
mis- ja kriisinhallintaoperaatiot korostuivat asevoimien tehtävissä sotilaallisen
maanpuolustuksen ja pelotteen tuottamisen kustannuksella. Sotilaallista reto-
riikkaa ja voimaa käytettiin kansallisvaltioiden sijaan huumeiden ja terrorismin
vastaisesti sekä kumouksellisten voimien tuki- tai vastavoimana riippuen omis-
ta intresseistä. Vaikka romahdus tuskin on yksin vastuussa tapahtuneesta sodan
kuvan muutoksesta, Neuvostoliiton romahtamisen voidaan nähdä merkinneen
alkua laajentuneelle – tai turvallistamispuheella tietoisesti laajennetulle – tur-
vallisuuskäsitykselle (Limnell 2009, 5–6 ja 71–72), jota nyky-Suomessa kutsu-
taan kokonaisturvallisuudeksi (Silvasti 2016, 285; Keskinen ym. 2017). Kylmän
sodan jälkeisessä maailmassa kokonaisturvallisuuden uhkamalleja ovat soti-
laallisten uhkien lisäksi finanssi- ja rahoitussektorin, logistiikan, tietoliiken-
teen ja -järjestelmien, voimahuollon, yhdyskuntatekniikan, kansanterveyden,
ympäristön, järjestäytyneen rikollisuuden, terrorismin sekä rajaturvallisuuden
häiriöt (Turvallisuuskomitea 2017, 26). Samalla sodan kuvaa hivutettiin valtio-
vetoisesta turvallisuuskäsityksestä kohti yhteistyövaraista turvallisuuden mal-
lia, ja länsimaiset turvallisuusrakenteet etupäässä Euroopan unionin ja Naton
muodossa aloittivat laajentumisliikkeensä Manner-Euroopan ydinosaista kohti
Itä-Euroopan entisiä Varsovan liiton maita. Näistä myös Ukraina ja Georgia
osoittivat kiinnostusta Natoa ja EU:ta kohtaan, mikä ei kuitenkaan sujunut il-
man Venäjän vastustusta. (Raitasalo 2018, 29–31.)

Venäjä ei jaa länsimaista yhteistyöperusteista turvallisuuskäsitystä, vaan
näkee turvallisuuden nollasummapelinä, jossa yhden turvallisuus merkitsee
aina toisen turvattomuutta (Raitasalo 2018, 31). Silvastin (2016, 266) mukaan
turvallisuuteen liittyikin aina nollasummapeliä muistuttava *turvallisuus-
dilemma*: yhden osapuolen turvallisuuden parantaminen heikentää toisten
asemaa, kuten Euroopan vuosien 2014–2015 pakolaiskriisissä voidaan ajatella
käyneen. Boothin ja Wheelerin (2008) mukaan yhteistyökyvyttömyys, valtio-
suhteita hiertävä epävarmuus ja ylemmän, ylikansallisen auktoriteetin puute

johtavat toisinaan myös toisenlaiseen turvallisuuskäsitteeseen, jossa molemmat ”pelaajat” häviävät: kun vastakkaiset valtiolliset osapuolet pyrkivät kasvattamaan omaa turvallisuuttaan, voivat ne päätyäkin varautumisellaan ja sitä seuraavalla varautumiskierroksella aiheuttamaan vain lisääntyneen turvattomuutta ja epäluottamusta, kuten kylmän sodan aikana voidaan ajatella tapahtuneen. Turvallisuuskäsitteen noidankehässä yhden osapuolen turvattomuuden tunne synnyttää toimia, joiden seurauksena kummankin osapuolen objektiivinen turvallisuus heikkenee (Butterfield 1951, 20). Länsimainen yhteistyövarainen turvallisuus on näin ollen törmännyt turvallisuuskäsitteeseen siinä, missä Venäjällä on turvallisuuspoliittisia intressejä. Tätä voitaneen torjua toimivalla tiedustelulla, joka lieventää riskiä ylilyönteihin omassa varautumisessa. Venäjän toimintaa on kuitenkin ollut vaikea ennakoita tai rationalisoida rauhantahtoiseksi. Siksi 2000-luvun suurvalta- ja turvallisuuspoliittiset pyrkimykset antavat syytä olettaa, että turvallisuuskäsitteeseen siirretään pienin askelin takaisin kohti moninapaista kylmän sodan maailmaa ja sieltä tuttua turvallisuuskäsitteeseen, jossa rauhaa ylläpidetään yhtä aktiivisesti kuin vastustajiin pyritään vaikuttamaan.

Euroopassa on havahduttu turvallisuusympäristön muutokseen (Sisäministeriö 2019, 14–19). Vuoden 2008 Georgian sota tai viimeistään vuonna 2014 syttynyt Ukrainan sota herättivät länsimaita palauttamaan mielenkiintoaan oman alueen puolustamiseen. Vaikka edellä mainitut sodat sisälsivät Venäjän kannalta tavanomaisia elementtejä ja menetelmiä mekanisoituine joukkoineen, on Venäjän harjoittama sodankäynti saanut länsimaaisessa diskurssissa leiman, jota käytetään sekä Venäjän sotatoimien että nykyaikaisen sodan kuvaamiseen: hybridisodankäynti. (Virtaharju & Rantapelkonen 2015, 45; Raitasalo 2018, 32.) Koska sekä turvallisuusympäristö että sodan kuva ovat muuttuneet liki samanaikaisesti, termin synty voitaisiinkin nähdä eräänlaisena synteeseinä, jonka yhtenä osatekijänä on 2000-luvun Venäjän aggressiivinen ulkopolitiikka ja toisena länsimainen laajentunut turvallisuuskäsitys. Täten laaja-alainen vaikuttaminen, tai mediaseksikkäästi hybridisodankäynti, koostaa kaikki ne moninaiset keinot, joilla länsimaista, laajentunutta turvallisuutta haastetaan, kätevästi yhden ”sateenvarjokäsitteen” alle – vaikka laajentunut turvallisuus käsittää myös uhkia, kuten ilmaston lämpeneminen, joita ei voida pitää luonteeltaan sotaisina, ja joiden vastainen ”taistelu” on ennen kaikkea rakentavaa.

Raitasalo (2018, 38) pitää kuitenkin hybridisodankäyntiä länsimaalaisena käsitteenä, jolla Venäjän aggressiiviset toimet on voitu kytkeä valtiollisista uhkista etäännytyneeseen laajentuneeseen turvallisuuskäsitykseen. Hybridisodankäynnin piiriin kuuluvien tämänkin tutkimuksen kannalta keskeisten sodan ilmentymien, kuten kyber- ja informaatioisodankäynnin, merkitystä korostetaan liikaa varsinkin reaalipoliittisesta, puhdasta sotilaallisesta potentiaalista

arvostavasta näkökulmasta arvioituna. Tynkkynen (2004, 152) toteaaakin, etteivät uudet uhkat, oli kyse sitten terrorismista tai kybervälitteisestä vaikuttamisesta, kykene vakavasti haastamaan valtiollista suvereniteettiamme toisin kuin tavanomainen sota, vaan hyödyntävät ennen kaikkea länsimaalaisittain korkeita elintaso-odotuksia: mitä korkeammat odotukset, sitä suuremmat tarpeet – ja päinvastoin.

Toistaiseksi kyberoperaatiotkin ovat vain kyenneet haastamaan hyvinvointiyhteiskuntaa kannattelevia fundamenteja, kuten sähkönjakelua Ukrainan sodan aikana (Rõigas 2015, 139; Raitasalo 2018, 40). Siten ne eivät ole uhanneet valtion itsenäisyyttä tai olleet strategisesti ratkaisevia, vaan jääneet laajuudeltaan operatiivisiksi toimiksi. Voi kuitenkin pohtia, ovatko Venäjän toimet Ukrainassa olleet koeluontoisia, ja onko Venäjällä siten vielä paljastamattomia suorituskykyjä. Toisaalta voidaan myös huomauttaa, ettei Venäjän toimien strategisena tavoitteena tarvitsekaan olla valtiollisen itsemääräämisoikeuden haastaminen. Laaja-alaisen vaikuttamisen tavoitteeksi voi aivan hyvin riittää korkean elintason ja yksilön toimintamahdollisuuksien rapauttaminen, jolla saavutetaan poliittista painetta kansalaistyytymättömyyden kautta. Jos kerran laaja turvallisuus on sitä (tai tunnetta siitä), että väestöön tai yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittuina (Turvallisuukskomitea 2017, 16), niin turvattomuuden synnyttämiseen ei tarvita laajaa sotilaallista operaatiota; esimerkiksi energiansaannin häiritseminen, väestöliikkeiden lisääminen, tautiepidemioiden levittäminen, rahoituksen häirintä, terrorismin tai järjestäytyneen rikollisuuden ruokkiminen taikka tietoverkkohyökkäysten toimeenpaneminen tai tukeminen voi olla tarpeeksi. Kukaan ei tiedä, missä kansallisen resilienssin murtumispiste on.

Kyber- ja informaatiovaikuttaminen – vanhan sodan uudet välineet

Vaikka kyber- ja informaatio-sodankäynti saavat Raitasalon (2018) mukaan liiaksi huomiota, odotetaan niiden kaikesta huolimatta yleistyvän (VNK 2017, 9; Sisäministeriö 2019, 27, 50; Poliisihallitus 2018, 3; Lehto & Limnell 2017, 208; Hall 2017), mikä Internetin käytön ja erilaisten päätelaitteiden räjähdysmäisen yleistymisen rinnalla (ITU 2017) vaikuttaa luonnolliselta seuraukselta. Valtioneuvoston kanslian puolustuselonteon (VNK 2017, 9) mukaan Suomi kansalaiseen ja infrastruktuureineen on jo kyber- ja informaatiovaikuttamisen kohteena.

Laajaa yksimielisyyttä esimerkiksi kybersodankäynnin määritelmästä ei ole sen enempää juridisesti, poliittisesti kuin kansainvälisestäikään. Informaatio-sodankäynti voidaan toisaalta nähdä kybersodankäynnin edeltäjänä ja toisaalta venäläisen ja kiinalaisen sotataidon vastineena kybersodankäynnille (Connell

& Vogler 2017). Etenkin kybersodankäynti tulisi nähdä yhtenä sodankäynnin muotona muiden rinnalla, ja sen määrittely tulisi tehdä sodan strategiaan ta-voitteisiin sitoen eikä esimerkiksi yksittäisten operaatioiden tunnusmerkkeihin perustuen. Kybersodankäynnin keinot voivat parissa vuodessa kehittyä täysin erilaisiksi kuin tänään. (Lehto & Limnell 2017, 194 ja 210.)

Kyberturvallisuuden sanaston (Turvallisuuskomitea 2018, 30) mukaan kybersodankäyntiä on ”*tietoverkkoja ja niiden haavoittuvuuksia hyödyntävä, valtioiden välinen vihamielinen toiminta*” ja informaatio- ja kybersodankäyntiä ”*vihamielinen vaikuttaminen valitun kohteen päätöksentekoon, toimintakykyyn ja mielipiteisiin informaatioympäristön kautta sekä suojaautuminen toisten vastaavilta vaikuttamisyrityksiltä*”. Lisäksi niin Kyberturvallisuuden sanasto (Turvallisuuskomitea 2018, 29) kuin Kansallinen riskiarvio (Sisäministeriö 2019, 24) tunnistaa sodankäyntiä lievemmän informaatiovaikuttamisen käsitteen ”*toiminta[na], jossa informaatiota tuottamalla, muokkaamalla tai rajoittamalla muutetaan kohteen käsityksiä tai toimintaa informaatio- ja mielipideympäristön kautta.*”

Vaikuttaminen viittaa sanana sodankäyntiä alempiasteisiin keinoihin, mikä tähdentää juuri kyber- ja informaatiovaikuttamisen kytkentää hybridisodankäyntiin. Hybridisodankäynnissä tavanomaisen ja epätavanomaisen sodankäynnin, erityisesti ei-kineettisten kyberkeinojen, joustavalla yhdistelemisellä sekä niiden rajan tarkoitushakuisella hämmentämisellä pyritään toimimaan perinteisen sodan käsitteen ulkopuolella (Lehto & Limnell 2017, 191). Siksi lie-nee myös luonnollista, että hybridisodankäynnin ajatellaan palvelevan etenkin altavastaajan etua epäsymmetrisessä konfliktissa (Virtaharju & Rantapelkonen 2015, 45). Näin nähtynä voitaisiin 2010-luvun jälkipuoliskon uudelle kylmälle sodalle ja hybridisodankäynnille katsoa olevan tunnuksenomaista, että sotilaallis-poliittisen vaikutuksen voimakkuus pidetään tarkoituksellisesti eri ihmis-yhteisöjen sosiaalisesti asettamien kynnyksen alla siten, ettei vaikuttaminen koskaan täytä sodan määritelmää. Tähän vaikeasti havaittavissa ja toimijan identiteettiin kytkettävissä olevat, suhteellisen kustannustehokkaat ja juridisesti harmaalla alueella leikittelevät, kyber- ja informaatiovaikuttamisen menetelmät ovat tähdellisiä (Lehto & Limnell 2017, 195). Poliittisia intressejä voidaan kyber- ja informaatiovaikuttamisessa ajaa vahvasti, mutta varoen ajautumasta sotaan. Vaikka maailma on muuttunut rauhaisammaksi, valtiot vaalivat edelleen omia intressejään ja vaikuttavat olevan valmiita käyttämään sodankäynnin välineitä ja menetelmiä niiden turvaamiseen.

Sosiaalisen konstruktionismin avulla voidaan ymmärtää, miten sodankäynti pidetään tarkoitushakuisesti sodan määritelmän ulkopuolella. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta sota, vaikuttaminen tai niiden uhka on todellisuutta vasta silloin, kun se on osa suuren yleisön subjektiivisia uskomuksia ja siitä vallitsee laaja sosiaalinen konsensus, riippumatta objektiivisen

todellisuuden tapahtumista. Voidaan siis todeta, että myös sota on aina sosiaalinen konstruktio, mistä seuraa, että niin sota kuin sen kynnyks määrittävät yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Tällöin yhteisöjen välinen väkivaltainen konflikti ylittää sodan kynnyksen, kun ilmiö saa sodan leiman yhteisön arkipuheessa. Turvallisuus voi siis olla sekä subjektiivinen tunne, sosiaalinen ilmiö että objektiivinen asiantila. Mikä on, on väistämättä joko niin tai näin, mutta ilmaistaessa asiantilaa kielellisesti, astuvat diskursiiviset lainalaisuudet voimaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999; Burr 1995.)

Sosiaalinen konstruktionismi merkitsee myös tutkimuksen osalta fenomenologista otetta, sillä fenomenologiassa tutkitaan nimenomaan yksilöiden käsityksiä todellisuudesta, ei riippumattomia tosiasioita (Smith 2013). Näin ollen objektiivisuuteen pyrkivä turvallisuusmetriikka, kuten Poliisin turvallisuusindeksi (Poliisihallitus 2018, 5), ja subjektiiviset käsitykset turvallisuuden tasosta (ks. esim. Taloustutkimus 2018) eroavat – ja ne on erotettava – oleellisesti toisistaan. Yhteiskunnan kriisinsietokyvyn kannalta yksilöiden turvallisuuden tunne lienee kuitenkin yhtä tärkeä kuin yksilön kokemusmaailman ulkopuoliset tosiseikat. Diskursiivista teoriaa myötäilevän turvallistamisteoreettisen perinteen johtoajatuksia onkin, että niin turvallisuus kuin uhkat luodaan ensisijaisesti puheella (Peltonen, Käis, Pulkkinen & Viitamäki 2019, 61). Objektiivisen ja subjektiivisen turvallisuuden merkitsevyyden vertailu on haastavaa ja kiehtovaa sekä yhtä kaikki tärkeää (ks. Mutanen 2010). Ilman tutkimusasetelmaa sitä on vain vaikea saattaa muna vai kana -tyylisen käsiteanalyttisen pohdinnan tuolle puolen.

Luottamus ja turvallisuus

Yhteiskunta- ja sotatieteissä on välillä hankaluuksia hahmottaa turvallisuutta, samoin kuin lääketieteessä on haasteellista määritellä terveyttä. Sen sijaan sekä sairaudesta, terveyden puutteesta, että turvattomuudesta, turvallisuuden puutteesta, on helpompi puhua, koska poikkeavat olosuhteet saavat aikaan hälyttäviä tunnetiloja ja sijoittuvat siten lähemmäksi inhimillistä kokemuspiiriä. (Ilmonen & Jokinen 2002, 85–86.) Tästä syystä monien tieteenalojen ilmiöitä on usein helpompi lähestyä negatiivisesti: onni on onnettomuuden ja rauha sodan puutetta. Turvallisuus onkin enemmän yhteiskunnan tavoitetila, jossa turvallisuusuhkat on aktiivisella tavalla hallittu tai ehkäisty, ja jolloin kansalaiset voivat luottaa yhteiskunnan toimivuuteen – tarvittaessa myös poikkeusoloissa (Turvallisuuskomitea 2018, 22).

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perimmäisenä tavoitteena on ennaltaehkäistä Suomeen kohdistuva sotilaallinen uhka riittävän pelotteen avulla (VNK 2017, 14–15; UaVM 9/2016, Puolustusministeriö 2011, 2). Pelotteen

toimivuutta ei kuitenkaan voida arvioida tyhjentävästi rauhan oloissa, ja näin ollen Suomen valtion keskeisten turvallisuustoimijoiden kyky suoriutua tästä tehtävästä näkynee kansalaiselle vain välillisesti, jos lainkaan. Täysi varmuus turvallisuusviranomaisten suoriutumisesta saadaan vain epäonnistumisesta: jos Suomeen kohdistuu välitöntä sotilaallista uhkaa, pelote on pettänyt. Koska turvallisuusviranomaisten ja muun yhteiskunnan kyky tuottaa riittävää pelotetta ja turvallisuutta perustuu ihmisten silmissä ensisijaisesti arvioihin, voidaan ajatella, että luottamus on tekijä, joka selittää ihmisten omaamia myönteisiä arvioita. Eli henkilö, joka luottaa Puolustusvoimiin kokee, että Puolustusvoimat on onnistunut päätehtävissään sekä tuottamaan siinä määrin pelotetta, ettei Suomen sotilaallinen uhkailu tunnu kannattavalta. Vastavuoroisesti luottamus muihin turvallisuudesta vastaaviin instansseihin viittaisi siihen, että niiden arvioidaan onnistuvan turvallisuuden tuottamisessa eli yhteiskunnan normaali-tilan aktiivisessa ylläpitämisessä. Kansalaisen näkökulmasta olisi myös sikäli ymmärrettävää, että kybervälitteiset uhkat tuntuisivat merkittävämmiltä kuin sodan uhka, sillä kyber- ja informaatiovaikuttamisella voi helpommin olla välittömiä implikaatioita yksittäisen kansalaisen osalta, kun sodan uhka puolestaan kohdistuisi ensisijaisesti turvallisuusviranomaisiin ja yhteiskuntaan kollektiivina.

Luottamuksen merkitys turvallisuudelle näkyy myös suomalaisen turvallisuuspolitiikan agendalla: Puolustusministeriön (2011, 2) strategisessa suunnitelmassa vuodelle 2030 vastuuntuntoinen, kansalaisten luottamusta herättävä toiminta nostetaan uskottavuuden ja kehityshakuisuuden ohella yhdeksi arvoksi. Tämän arvovalinnan kautta kansalaisten subjektiiviset käsitykset turvallisuudesta ja turvallisuusuhkista kytkeytyvät läheisesti myös luottamuksen käsitteeseen. Luottamuksen katsotaan myös parantavan kansalaisten kykyä selvittää henkisellä tasolla kansakuntaa koskevista kriiseistä (Turvallisuuskomitea 2017, 22).

Luottamus on tutkimuksen kohteena kuitenkin monitulkintainen sekä haastava mitata kurinalaisella tavalla (Hanifi 2010). Luottamusta koskevat täysin samat määritelmälliset haasteet kuin turvallisuutta ja terveyttä: on intuitiivisesti paljon helpompi sanoa, mitä se ei ole kuin mitä se on (Ilmonen & Jokinen 2002, 85–86). Luottamus on myös määritelmällisesti ongelmallinen sekä varsin subjektiivinen käsite, jonka kontekstista irrottamista ja kategorista kytkemistä johonkin yksittäiseen reaali maailman ilmiöön lienee syytä välttää. Luottamuksella on aina subjekti ja objekti, joiden välimaastosta luottamusta voidaan tutkia.

Luottamuksen (sosiaalisen luottamuksen) ja luottavaisuuden (poliittisen luottamuksen) välisellä vivahde-erolla on pyritty erottamaan luottamus toisia ihmisiä sekä luottavaisuus sosiaalisia rakenteita kohtaan, vaikka tarkkarajais-ta erottelua on vaikea piirtää (Ilmonen & Jokinen 2002, 86; Alanen, Iisakka,

Nieminen & Simpura 2005, 72–73). Sosiaalisella luottamuksella tarkoitetaan kansalaisten käsitystä siitä, että toiset ihmiset eivät tietoisesti pyri vahingontekoon, vaan haluavat olla rehellisiä, reiluja ja avuliaita (Komu & Hellsten 2010, 5). Poliittinen luottamus voidaan määritellä instituutioiden, poliitikoiden ja puolueiden toiminnasta suhteessa kansalaisten odotuksiin (Kestilä-Kekkonen & Vento 2019, 23). Kummatkin, niin ihmistenvälinen kuin ihmisten ja instituutioiden välinen luottamus, ovat yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeitä (Ruuskanen 2001). Sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen on myös eräissä tutkimuksissa havaittu selittävän toinen toistaan, vaikka toisaalta selitysvaivo on jäänyt vähäiseksi (Bäck 2019, 86). Tässä tutkimuksessa luottamuksella tarkoitetaan erityisesti kansalaisten valtioninstituutioihin, kuten Puolustusvoimiin tai valtioneuvostoon, kohdistamaa poliittista luottamusta.

Taustamekanismi sekä luottamuksesta että luottavaisuudesta puhuttaessa on sama: aikaperspektiivi, eli ei niinkään kohde. Samoin kuin luottamus ystävään perustuu hänen tuttuuteensa, luottavaisuus sosiaalisiin rakenteisiin kartutetaan ajan mittaan sekä yksilön omasta kokemusmaailmasta että yhteisön kollektiivisesta muistista. Luottamus on siis yksinkertaisimmillaan sitä, että kohde on osoittanut toimivansa vastuuntuntoisesti, ennustettavasti sekä sitä ohjaavien normien mukaisesti, ja näin hänen tai sen on syytä olettaa toimivan niin myös vastaisuudessa. (Ilmonen & Jokinen 2002, 89–90; Cohen 1999.) Luottamus on näin ollen sekä ”voiteluainetta”, perusedellytys modernin kansalaisyhteiskunnan kitkattomalle toiminnalle (Ilmonen & Jokinen 2002, 37), että ”liimaa”, joka yhdistää ihmiset ja tavoitteet toisiinsa (Bäck 2019, 82).

On loogista ajatella, että luottamusta tarvitaan, kun varmuutta ei ole. Luottamus onkin aina jossain määrin induktiivista päättelyä tai jopa ylirationaalista riskinottoa (Giddens 1990, 30; Scranton 2008, 27). Siksi myös luottamuksen rooli sosiaalisen resilienssin rakentumisessa poikkeusoloissa on merkitsevää (Atkinson 2018, 70). Yksilöllä voidaan myös katsoa olevan luontainen tarve osoittaa luottamusta, joka perustunee viime kädessä tahtoon tai tarpeeseen hallita ja ymmärtää tulevaa tekemällä väistämättä epävarmasta tulevaisuudesta ennustettavamman ja varmemman. (Sztompka 2000, 19–20.) Vasta tulevaisuutta hämärtävä epävarmuus, joka on sodan kuvalle kovin omaleimaista (Tynkkynen 2017, 307) ja mahdollisesti lisääntymään päin (VNK 2017, 8; Sisäministeriö 2019, 14), mahdollistaa keskustelun luottavaisuudesta epävarmuustekijöitä vastaan toimivia voimia kohtaan. Luottamus toimiikin eräänlaisena puskurina yhteiskunnan kriiseissä helpottaen vaikeiden poliittisten päätösten jouduttamista ja niiden hyväksyttävyyttä kansalaisten silmissä (van der Meer & Smerli 2017). Yhdysvalloissa taas on havaittu hieman vastaavanlaista vaikutusta, jota kutsutaan kokoontukaa lipun ympärille -ilmiöksi (engl. *rally round the flag*). Correlates of War -kriteerit¹ täyttävät selkkaukset näyttävät tiettyjen

olosuhteiden vallitessa vaikuttavan siten, että kulloinkin vallassa olevan presidentin suosio lisääntyy, ja hänen päätöksistään tulee hetkellisesti hyväksyttävämpiä kriisien ilmetessä. (Baker & Oneal 2001). Toisin sanoen ulkoinen sotilaallinen uhka vahvistaa luottamusta poliittisiin päättäjiin, ainakin edellä mainitussa tapauksessa. Lisäksi ulkoiset uhkat, kuten terrori-iskut, saavat muutoin liberaalisti nojautuvat kansalaiset tukemaan itsevaltaisempaa hallintoa (Hetherington & Suhay 2011).

Kestilä-Kekkonen ja Vennon (2019, 18 ja 28) mukaan läpi liberaalidemokratioiden historian vallalla on elänyt käsitys siitä, että edustukselliset demokratiat olisivat ajautumassa kohti luottamuspulaa. Van der Meer (2017) luonnehtii kuitenkin poliittisen luottamuksen muutosta viime vuosikymmeninä globaalilla tasolla vuorottaisina nousuina ja laskuina jatkuvan laskusuhdanteen sijaan. Poliittinen luottamus on tyypillisesti korkeimmillaan konsensusdemokratioissa, joissa valta on jakautunut useamman poliittisen toimijan kesken (Söderlund 2019, 39). European Social Survey -tutkimuksen (ESS 2002–2018, Rothstein 2010) mukaan Suomi onkin paitsi poliittisen myös sosiaalisen luottamuksen osalta Euroopan kärkimaita. Tässä tutkimuksessa kyse on kuitenkin ennen kaikkea poliittisesta luottamuksesta Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimijoita kohtaan.

Elinkeinoelämän valtuuskunnan mittausten mukaan Puolustusvoimat sijoittuu artikkelin kirjoitushetkellä kansallisessa luottamusrankingissa kolmanneksi (Haavisto 2019, 2). Vaikka luottamus on laskussa edellisvuoteen verrattuna², Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS 2018, 19–20) tulokset osoittavat samaten kohtalaisen vahvaa luottamusta suomalaista turvallisuusviranomaistoimintaa ja turvallisuuspolitiikkaa kohtaan: kolme neljästä pitää puolustuspolitiikkaa hyvin hoidettuna. Huomionarvoista on, että suurin lasku on tapahtunut nuorimman ikäluokan, eli alle 25-vuotiaiden kohdalla. Puolestaan vanhimman ikäluokan, 35–49-vuotiaiden, kohdalla luottamus on noussut seitsemän prosenttiyksikköä. Samalla naisten luottamus Suomen ulkopoliittikan hoitoon on laskussa (MTS 2018, 14).

Aineisto ja menetelmät

Aineisto

Tutkimuksen aineisto on osa laajempaa Maanpuolustuskorkeakoulun TAHTO2-hankkeen kyselyä. Kysely toteutettiin joulukuussa 2018, ja tutkimukseen osallistui 1664 suomalaista niin sanotulla Mini-Suomi-otoksella. Painokertoimilla simuloituna tutkimukseen osallistui 4305 suomalaista, joista 50 % oli miehiä ja

50 % naisia. He olivat 16–79-vuotiaita ja heidän keski-ikänsä oli 47,25 vuotta (s=17,5 vuotta).

Tässä tutkimuksessa aineistona ovat väittämät, jotka liittyvät sodan uhkan kokemiseen nyt ja kymmenen vuoden kuluttua sekä luottamukseen yhteiskunnan eri järjestelmiä kohtaan. Luottamuksen ja uhka-arvioiden väittämät on esitetty taulukossa 1. Vastaajien henkilökohtaista kokemusta uhkien olemassaolosta ja todennäköisyydestä tulevaisuudessa arvioitiin neljällä väittämällä, joissa molemmista uhkatyypeistä – sota ja hybridiuhka – kysyttiin arviota molempien aikamuotojen suhteen, esimerkiksi ”Suomeen ei kohdistu sotilaallista uhkaa” asteikolla 1–7 (”täysin eri mieltä” – ”täysin samaa mieltä”). Luottamusta yhteiskunnan eri instituutioihin ja elimiin tarkasteltiin yhteensä 18 väittämällä muun muassa pelastustoimen, terveydenhuoltojärjestelmän, Rajavartiolaitoksen, Puolustusvoimien, eduskunnan, poliittisen järjestelmän ja valtiohallinnon suhteen (taulukko 1). Vastausasteikko luottamuskyksymyksissä oli 0–10 (”en luota lainkaan” – ”luotan täysin”).

Taulukko 1. *Luottamuksen ja uhka-arvioiden väittämät.*

Luottamus ”Missä määrin luostat tai et luota seuraaviin järjestelmiin/tahoihin?”			
N:o		N:o	
Q1_1	Terveydenhuoltojärjestelmä	Q2_6	Oikeuslaitos/tuomioistuimet
Q1_2	Sosiaaliturvajärjestelmä	Q2_7	Eduskunta
Q1_3	Koulutusjärjestelmä	Q2_8	Hallitus
Q1_4	Poliittinen järjestelmä	Q2_9	Valtiohallinto
Q2_1	Poliisi	Q2_10	Kirkko
Q2_2	Pelastustoimi	Q2_11	Poliittiset puolueet
Q2_3	Hätäkeskus	Q2_12	Media (lehdistö, radio, tv jne.)
Q2_4	Rajavartiolaitos	Q2_13	Kansalaisjärjestöt
Q2_5	Puolustusvoimat	Q2_14	Ihmisiin yleensä
Uhka-arviot ”Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?”			
N:o			
Q20_5	Suomeen ei kohdistu sotilaallista uhkaa.		
Q20_6	On erittäin epätodennäköistä, että Suomeen kohdistuu sotilaallinen uhka tulevan kymmenen vuoden kuluessa.		
Q20_7	Suomeen ei kohdistu kyber- tai informaatiovaikuttamista.		
Q20_8	On erittäin epätodennäköistä, että Suomeen kohdistuu hybridiuhkaa tulevan kymmenen vuoden kuluessa (esim. kyber- tai informaatiovaikuttamista, mahdollisesti yhdistettynä ”perinteisiin” sodankäynnin keinoihin).		

Faktoriansalyysi ja summamuuttujat

Eksploratiivisen faktoriansalyysin avulla iteroitiin kahden faktorin ratkaisu, joka selitti 13 luottamukseen liittyvän väittämän muodostaman rakenteen hyvin (62 % varianssista). Matalan kommunaliteetin sekä voimakkaiden ristiinlatausten vuoksi poistettiin väittämät, jotka mittasivat kansalaisten luottamusta sosiaaliturva- sekä koulutusjärjestelmään, oikeuslaitokseen, kansalaisjärjestöihin ja ihmisiin yleensä. Näiden kysymysten sisältö on itsessään tärkeä ja mielenkiintoinen, mutta tässä analyysissä niiden suhteet muihin väittämiin ja latentteihin muuttujiin eivät olleet yksiselitteisiä.

Ensimmäisessä muodostetussa ulottuvuudessa (7 väittämää, 48 % varianssista) kuvaavia olivat osiot, joissa arvioitiin luottamusta muiden muassa hallitukseen, eduskuntaan, poliittiseen järjestelmään sekä valtiohallintoon yleensä. Myös kirkkoa ja mediaa koskevat osiot latautuivat hyvin selkeästi tälle ulottuvuudelle, joka nimettiin ”luottamus valtiohallintoon”. Toiseen ulottuvuuteen asettuivat väittämät (6 väittämää, 14 % varianssista), jotka viittasivat luottamukseen Puolustusvoimia, poliisia, Rajavartiolaitosta, pelastustoimea, hätäkeskusta ja terveydenhoitojärjestelmää kohtaan. Tämä ulottuvuus nimettiin ”luottamus turvallisuusviranomaisiin”.

Jatkoanalyysija varten muodostettiin summamuuttujat ”luottamus valtiohallintoon” (7 osiota, $\alpha=0,91$) ja ”luottamus turvallisuusviranomaisiin” (6 osiota, $\alpha=0,89$). Summamuuttujien välinen korrelaatio on ,53 ($p<,001$), eli ne ovat kohtuullisesti yhteydessä, mutta toisaalta myös jossakin määrin riippumattomia. Näin ollen ryhmittely niiden perusteella on uskottava vaihtoehto. Faktorit ja osioanalyysin tulokset on esitetty liitteessä 1. Uhkaväittämien ja luottamussummamuuttujien väliset korrelaatiot ja kuvailevat tunnusluvut on raportoitu taulukossa 2.

Taulukko 2. Uhka-arviöväittämien ja luottamusmuuttujien kuvailevat tunnusluvut ja väliset korrelaatiot.

Väittäjä/muuttuja	ka	kh	1	2	3	4	5	6
1. Suomeen ei kohdistu sotilaallista uhkaa ¹	4,04	1,76	-					
2. Sotilaallinen uhka, tuleva 10 v ¹	4,33	1,78	,73	-				
3. Suomeen ei kohdistu kyber/infovaikut. ¹	2,25	1,39	,42	,33	-			
4. Kyber/infovaikut., tuleva 10 v ¹	2,92	1,83	,27	,29	,49	-		
5. Luottamus turvallisuusviranomaisiin ²	8,11	1,41	-,01	-,00	-,13	-,04	-	
6. Luottamus valtiohallintoon ²	5,19	2,11	,08	,08	-,01	,00	,53	-

Huom. Kaikki korrelaatiot ovat merkitseviä tasolla $p < ,05$. ¹= asteikko 1–7, ²=asteikko 0–10.

Vastaajien iän merkityksen tarkastelua varten muodostettiin harkinnanvaraisesti 11 ikäluokkaa, missä lähtökohtana oli aluksi desiileihin jako. Tätä täydennettiin erottamalla 16–18-vuotiaat omaksi luokakseen. Ikäluokat analyseissa ovat: 16–18, 19–23, 24–28, 29–33, 34–41, 42–47, 48–52, 53–59, 60–64, 65–70 ja yli 71-vuotiaat.

Analyysit

Analyysi aloitettiin tarkastelemalla vastaajien mielipidettä keskiarvojen ja niiden erojen avulla. Edelleen tarkasteltiin keskiarvojen eroja taustamuuttujien vastausvaihtoehdoista riippuen joko yksisuuntaisella varianssanalyysillä tai t-testillä. Pääanalyysinä ryhmiteltiin vastaajat luottamusulottuvuuksien avulla (askeltava klusterianalyysi, SPSS24), ja tarkasteltiin muodostettujen ryhmien välisiä eroja henkilökohtaisissa uhka-arvioissa (ANOVA).

Tulokset

Suhtautuminen uhka-arvioihin

Sotilaalliseen uhkaan nyt tai tulevaisuudessa suhtauduttiin varsin maltillisesti ($k_a=4,04$ ja $k_a=4,33$), eli asteikolla 1–7 (”täysin eri mieltä” – ”täysin samaa mieltä”) mielipide jäi keskimääräiseksi. Sen sijaan kyber- ja informaatiovaikuttamisen uhkaan suhtauduttiin jossakin määrin huolestuneemmin ($k_a=2,25$ ja $k_a=2,92$), eli on ajateltavissa, että tätä uhkatyyppiä pidetään varsin todellisena ja melko todennäköisenä myös tulevaisuudessa. Molempien uhkatyyppien arviot olivat melko yhdenmukaisia, sillä keskiarvojen pienten erojen ($4,04/4,33$ ja $2,25/2,92$) ei voida sanoa kuvaavan mielipide-eroja nykyisen ja tulevaisuuden uhkan kokemisessa.

Vastaajat pitivät siis kyber- ja informaatiovaikuttamisen uhkaa todellisempänä ja todennäköisempänä kuin sotilaallista uhkaa.

Sotilaallisen uhkan nykytilan ja tulevaisuuden arvioiden välinen yhteys oli hyvin voimakas ($r=,73$, $p < ,001$), ja melko voimakas yhteys oli myös kyber- ja informaatiovaikuttamisen arvioissa ($r=,49$, $p < ,001$). Sotilaallisen uhkan arviot ajan suhteen olivat siis jossakin määrin samankaltaisempia kuin kyber- ja informaatiovaikuttamisen uhka-arviot.

Vastaajien mielipiteet ovat näin ollen stabiilimpia sotilaallisen uhkan suhteen kuin kyber- ja informaatiovaikuttamisen suhteen: nykytilan arviointia vastaa

selkeämmin samantasoinen tai korkeampi tulevaisuuden arvio kuin kyber- ja informaatiovaikuttamisen tapauksessa. Voidaan myös tulkita, että mielipiteet ovat selkeämpiä sotilaallisen uhkan arvioissa.

Eri uhkatyyppien arviot olivat jossakin määrin yhteydessä toisiinsa. Nykytilan arvioiden yhteys oli melko voimakas ($r=,42$, $p<,001$). Samoin melko selkeä yhteys oli sotilaallisen uhkan nykytilan sekä kyber- ja informaatiovaikuttamisen tulevaisuuden uhkan välillä ($r=,33$, $p<,001$). Heikoin yhteys oli sotilaallisen uhkan molempien arvioiden sekä kyber- ja informaatiovaikuttamisen tulevaisuuden välillä ($r=,27/29$, $p<,001$).

Vastaajien arviot olivat siis melko vastaavia sotilaallisen uhkan nykytilan ja tulevaisuuden sekä kyber- ja informaatiovaikuttamisen osalta, mutta kyber- ja informaatiovaikuttamisen tulevaisuuden arviot olivat riippumattomampia muista arvioista, ja ehkä voisi sanoa, että sinällään satunnaisempia: niihin ei heijastu kovinkaan paljoa muiden sotilaallisen uhkien arviot. Kyber- ja informaatiovaikuttamisen uhka nähdään siis erillisenä sotilaallisesta uhkasta.

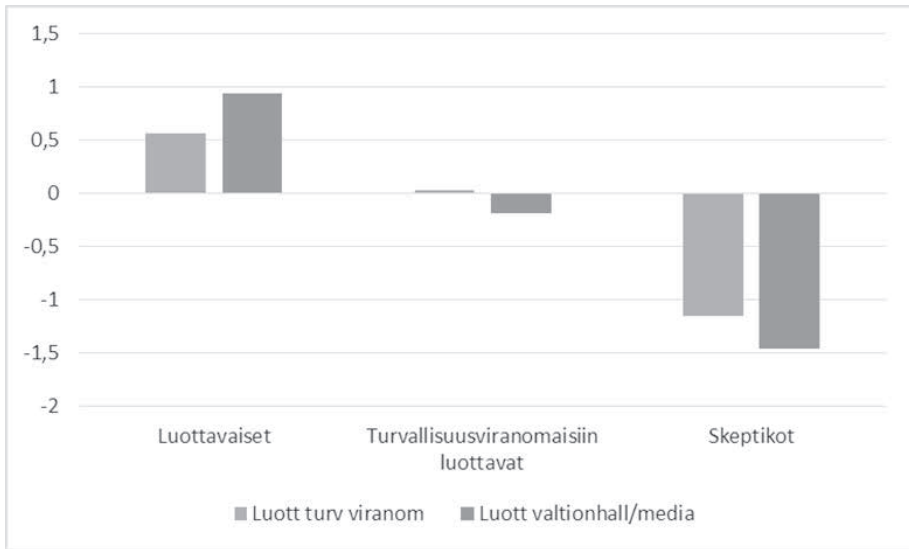
Sukupuolien välillä ilmeni tilastollisesti merkittäviä eroja uhkien nykytilan arvioissa ($t_{\text{sot}}=-2,59$, $p=0,01$ / $t_{\text{kyber}}=-4,29$, $p<,001$). Miehet ($ka_{\text{sot}}=3,98$, $ka_{\text{kyber}}=2,16$) pitivät molempia uhkatyyppejä todellisempina kuin naiset ($ka_{\text{sot}}=4,12$, $ka_{\text{kyber}}=2,35$). Ero oli sotilaallisen uhkan osalta varsin pieni, eivätkä sukupuolet poikenneet toisistaan tulevaisuuden uhkien arvioinnissa.

Ikäluokkien välillä havaittiin myös tilastollisesti merkittäviä eroja sekä sotilaallisen että kyber- ja informaatiovaikuttamisen kokemisessa ja arvioissa. Pääsääntöisesti muutamit nuorimmat ikäluokat (16–18, 19–23, 24–28) poikkesivat tilastollisesti merkitsevästi aina vanhemmista ikäluokista siten, että nuoremmat pitivät uhkia vähemmän todellisina. Lähellä toisiaan olevat ikäluokat eivät poikenneet toisistaan arvioissaan.

Nuoremmat näkevät siis uhkan vähemmän todellisena tai todennäköisenä verrattuna vanhempiin, ja ero koskee molempia uhkatyyppejä ja niiden molempia aikamuotoja.

Luottamusryhmien väliset erot uhka-arvioissa

Askelavan klusterianalyysin avulla tunnistettiin kolme ryhmää luottamusulottuvuuksien profiilien perusteella. Automaattisesti ehdotettu ratkaisu olisi sisältänyt neljä ryhmää, mutta vain tasoeroihin liittynyt lisäryhmä ei olisi tarjonnut lisäarvoa. On huomattava, että nyt tarkasteltu ratkaisu kuvaa sekin jossakin määrin vain tasoeroja, ei erityisen selkeää ryhmytymistä. Ensimmäistä ryhmää kuvaa korkea keskiarvo molemmissa ulottuvuuksissa, eli tämän ryhmän jäsenet luottavat sekä valtiohallintoon että turvallisuusviranomaisiin. Toisella ryhmällä oli korkea keskiarvo turvallisuusviranomaisten suhteen, mutta vain

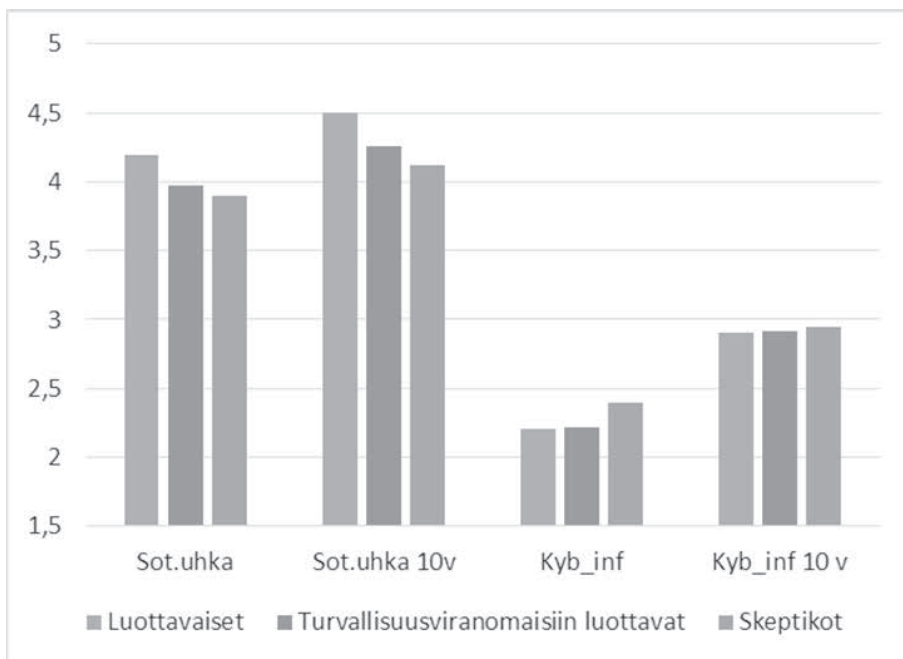

Kuvio 1. Luottamusryhmien z-pisteet luottamusulottuvuuksissa.

keskimääräinen luottamus valtiohallintoon, ja kolmannella ryhmällä keskiarvot olivat keskimääräisen alapuolella molempien ulottuvuuksien suhteen. Ryhmät nimettiin vastaavassa järjestyksessä nimillä *luottavaiset* (39,7 %), *turvallisuusviranomaisiin luottavat* (39,7 %) ja *skeptikot* (20,5 %). Profilit standardoituilla arvoilla on esitetty kuviossa 1.

Varianssianalyysin perusteella luottamusryhmät erosivat toisistaan hyvin heikosti sekä sotilaallista uhkaa koskevissa väittämässä että kyber- ja informaatiovaikuttamisen uhkassa nykyhetkeä koskevassa väittämässä. Sotilaallisen uhkan osalta luottavaisten keskiarvo oli hiukan korkeampi kuin muilla ryhmillä. Näin ollen on varovasti tulkittavissa luottavaisten pitävän kahta muuta ryhmää vähemmän todennäköisenä, että Suomeen kohdistuisi nyt tai tulevaisuudessa sotilaallista uhkaa. Kyber- ja informaatiovaikuttamisen osalta tilanne oli hiukan toisenlainen: skeptikkojen keskiarvo oli heikosti korkeampi ja voi osoittaa, että skeptikot kokivat muita ryhmiä vähemmän, että Suomeen kohdistuisi tällä hetkellä kyber- tai informaatiouhka. Näistä havaituista eroista huolimatta varsinainen efektikokojen vaihteluväli on kaikissa tekijöissä hyvin pieni (,003 – ,007). Ryhmien keskiarvojen erot on esitetty visuaalisesti kuviossa 2.

Uhka-arviot eivät siis vaihtelee selkeästi luottamuksen perusteella, mutta kokonaisvaltainen luottamus heijastanee hieman lievempää uhkien kokemusta – tai toisin sanoen skeptismi turvallisuusviranomaisia ja valtiohallintoa kohtaan on heikosti yhteydessä eräänlaiseen huolestuneisuuteen sotilaallisen uhkan kokemisen muodossa.

Kuvio 2. Luottamusryhmien keskiarvot uhka-arvioväittämässä.

Pohdinta

Turvallisuudella tarkoitetaan sekä konkreettista ja objektiivista uhkan poissaoloa että subjektiivista tunnetta ihmisten mielissä (Turvallisuuskomitea 2018, 22; 2017, 16; Schneier 2009). Kansalaisten turvallisuuden tunteen kautta kyetään tekemään päätelmiä luottamuksesta viranomaisiin, ja sitä kautta osaltaan arvioimaan yhteiskunnan henkistä kriisinkestävyyttä. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa Suomen kansalaisten odotuksia turvallisuustilanteen kehittymisestä sekä heidän tuntemastaan luottamuksesta turvallisuusviranomaisia kohtaan, kun puhutaan kyber- ja informaatiovaikuttamisesta sekä sodan uhkasta tänään ja kymmenen vuoden aikajänteellä. Taustamuuttujien kautta tarkasteltuna miehet pitivät nykytilan uhkia hieman todellisempina kuin naiset, mutta tulevaisuuden arvioissa ei ollut eroa. Näiden tulosten osalta on ajateltavissa, että tietyt tutkittavien mielipiteet esimerkiksi uhkatyyppien arvioissa välittävät myös osin yksilöllisiä eroja omissa tiedoissa tai tiedostamisen tasossa. Miesten ja naisten erilainen rooli asevelvollisuuden suhteen voi hyvinkin heijastua siinä, kuinka hyvin asiasta ollaan tosiasiaissa perillä, tai missä määrin henkilökohtaista kiinnostusta tämän tutkimuksen tematiikkaan on ollut.

Ikäluokkia verratessa vanhemmat pitivät uhkatyyppinä sekä nykyhetkessä että tulevaisuudessa todellisempina kuin nuoret. Kansalaisten näkemykset sodan uhkasta ovat vain heikosti yhteydessä luottamukseen turvallisuusviranomaisia ja valtionhallinnon instituutioita kohtaan. Suomalaiset pitivät kyber- ja informaatiovaikuttamisen uhkaa todellisempina kuin sotilaallista uhkaa, mutta erot nykyhetken ja tulevaisuuden osalta olivat pieniä.

Sotilaallisen uhkan sekä kyber- ja informaatiovaikuttamisen nykytason ja tulevaisuuden tason välillä ei siis koettu selviä eroja. Keskiarvoissa olleet pienet erot viittaavat siihen, että vastaajat kokevat tulevaisuuden olevan näiltä osin turvallisempi. Erityisesti sotilaallisen uhkan tapauksessa ajallinen yhteys oli hyvin voimakas. Vastaajat pitävät siis tilannetta hyvinkin stabiilina, eivätkä odota uhkien ainakaan lisääntyvän. Tämä näkemys myötäilee pieneltä osin demokraattisen rauhan teoriaa (Kant 1955), jonka mukaan demokraattiset valtiot käyvät harvemmin sota keskenään. MTS:n (2018, 59) viime vuonna tekemän tutkimuksen mukaan moninkertaisesti isompi osuus vastaajista kokee Suomen lähialueiden sotilaallisen tilanteen muuttuvan uhkaavammaksi (41 %) kuin vähemmän uhkaavaksi (6 %), ja että pidemmällä aikavälillä tarkasteltaessa tilanteen stabiiliuden kokeminen ei ole vielä lähelläkään Krimin valtausta edeltävää tasoa. MTS:n (2013, 10) tutkimuksessa 79 % suomalaisista katsoi vuonna 2013 sotilaallisen uhkan todennäköisyyden olevan melko tai erittäin epätodennäköinen. Onkin oletettavissa, että ihmisten turvallisuudentunne sotilaalliseen uhkaan liittyen paranee ajan myötä, niin kauan kuin mitään merkittävää poikkeavaa ei tapahdu. Tätä tukee näkemys luottamuksen rakentumisen aikaperspektiivistä (Ilmonen & Jokinen 2002, 89–90; Cohen 1999). Tämän ja MTS:n (2018) tutkimuksen kysymyksiä ei kuitenkaan voida suoraan verrata keskenään, sillä ”Suomen lähialueilla” tapahtuva muutos ei suoraan tarkoita muutosta uhkakuvissa Suomea kohtaan.

Nykytilan ja tulevaisuuden arvioiden pienet erot voivat kertoa myös siitä, että ihmiset kokevat jo nykytilanteen niin ennalta arvaamattomaksi, että yhtäkkisiä tapahtumia voisi tapahtua niin aivan lähitulevaisuudessa kuin kymmenenkin vuoden päästä. Vaikka tilastollisesti suunta olisikin koko ajan rauhantäyteisempään maailmaan, on informaation määrän kasvamisen myötä myös mahdollisten suurten, maailmanpoliittisesti merkittävien tapahtumien aikajänteet kaventuneet. Näin ollen voi tulevaisuuden arviointia vaikeuttaa se, ettei lähimmästä lähitulevaisuudestakaan voida olla varmoja.

Tulokset osoittavat, että ihmiset kokevat nykymaailmassa hybridiuhkan todellisempina ja todennäköisempinä kuin sotilaallisen uhkan. Tämä tukee näkemystä siitä, että tavanomainen sotilaallinen uhka on ihmisten mielestä enemmän menneisyyttä ja erilaiset hybridiuhkat tulevaisuutta. Arvioihin kyber- ja informaatiovaikuttamisen ajankohtaisuudesta vaikuttanevat viimeaikaiset

maailmanpoliittiset käänteet kuten Georgian sota ja Ukrainan kriisi sekä Krimin miehitys. Ne toivat medioihin uuden sodankäynnin muodon, hybridisodankäynnin, jota korostettiin enemmän kuin laajamittaisesta valtioiden välisestä aseellisesta yhteentousta kertovia uutisia. Kyber- ja informaatiovaikuttamisen sijaa tulevaisuuden uhkakuvissa selittää tämän lisäksi sen tehokkuus. Tämä olisi sinällään loogista, sillä aseellinen konflikti vaikuttanee arkitajuisestikin hyvin kannattamattomalta, kun taas hybridikeinot ovat usein kustannustehokkaita, helppoja mobilisoida ja vaikea osoittaa tietyn valtiollisen toimijan tekemiksi.

Havainnon, että kyber- ja informaatiovaikuttamisen tulevaisuuden arviot eivät olleet yhtä vahvasti riippuvaisia muista arvioista, voisi ymmärtää siten, että kyber- ja informaatiovaikuttamisen uhkan arvioiminen, – tai ”ennustaminen” – on haastavampaa kuin muun sotilaallisen uhkan. Kyber- ja informaatiovaikuttamisen motiivit sekä mahdolliset hyödyt ovat moninaisia ja muuttuvia, kun taas avointa aseellista sodankäyntiä on vaikea pitää perusteltuna. Kyber- ja informaatiokeinojen käyttämisen koettaneen lisäksi olevan sidoksissa poliittisiin, teknologisiin ja muihin kehityksellisiin muuttujiin, mikä tekee sen arvioimisesta hankalaa.

Hybridiuhkan osalta on kuitenkin tuloksia pohdittaessa huomattava kysymyksenasettelun vivahde-ero. Hybridiuhkan väittämässä esimerkkitapauksiksi annettiin kyber- ja informaatiovaikuttaminen, jotka ovat kuitenkin sotilaalliseen voimankäyttöön verrattuna lievempiä vaikuttamisen muotoja. Kuten Raitasalo (2018, 45–46) toteaa, länsimaisessa keskustelussa hybridiuhkista sekoittuvat normaali politiikka, vaikuttaminen ja sodankäynti, vaikka niiden kategorinen erottaminen voi olla varsinkin aiheeseen perehtymättömälle haastavaa. Toisaalta kuten Lehto ja Limnell (2017, 191–192) tuovat esiin, uudessa sodankäynnin paradigmassa vältetään sodan julistamista ja rauhan sopimista, ja näin asetetaan hybridisodankäynnin kohde jatkuvaan epävarmuuteen ja epävakauteen. Täten *sodan* käsite hämärtyy saaden osakseen palasia niin sanoituista perinteisistä diplomatian keinoista, mikä lienee odotettavissa fenomenologisessa, subjektiivisia näkemyksiä käsittelevässä tutkimuksessa.

Raitasalon (2018, 45–46) mukaan myös informaatiovaikuttamisen käytön lisääntyminen on kyseenalainen hypoteesi, sillä informaation käyttö on lähes aina ollut keskeisessä roolissa poliittisten päämäärien saavuttamisyrityksissä, niin sodassa kuin rauhassa. Kyberturvallisuuden sanaston mukaisesta informaatiovaikuttamisesta on vielä matkaa varsinaiseen informaatioisodankäyntiin. Etuliitteinä *kyber* ja *hybridi* kytkeytyvät ihmisten mielissä ennemmin sotaan kuin matala-asteisempaan vaikuttamiseen. Olisikin mielenkiintoista tutkia, kuinka uhkaavana ihmiset kokevat eri hybridivaikuttamisen keinoja. Nykyisellä kysymyksenasettelulla saadaan kuitenkin näkemys siitä, että kyber- ja informaatiovaikuttamista pidetään todellisena asiana. Raitasalon (2018, 39)

mukaan todellisuudessa valtioiden välistä kybersotaa ei ole maailmassa vielä koskaan ollut. Tämä asettaa vastakkain kaksi näkemystä sotatilasta, jotka kumpikin ovat omanlaisiaan sosiaalisia konstruktioita: tiedeyhteisön määrittelemän ja kansan enemmistön mielipiteeseen perustuvan. Diskurssia sekoittaa edelleen se, ettei konsensusta siitä, onko kybersota jo tätä päivää, ole tiedeyhteisönkään sisällä (vrt. Clarke & Knake 2012, 21), eikä tuolloin ole vielä otettu huomioon sotatieteen ulkopuolella vaikuttavia sotilaita ja muita turvallisuuspolitiikan asiantuntijoita. Kyber- ja hybridisodankäynti vaikuttavatkin paisuneilta ”matkalaukkukäsitteiltä”, jotka pitävät sisällään monenlaisia määritelmiä, ja joihin kukin keskustelija tuo mukanaan omat konstruktionistiset vivahteensa.

Taustamuuttujien osalta merkittävimmät erot olivat sukupuolten välillä nykyisten uhkien arvioissa sekä eri ikäluokkien välillä molempien uhkatyyppien nykytilassa ja tulevaisuudessa. Miehet kokivat siis uhkat nykytilanteessa hie- man todellisemmiksi kuin naiset. Ikää taustamuuttujana käytettäessä tulokset osoittavat, että nuoremmat kokivat sekä sotilaallisen että hybridivaikuttami- sen uhkat vähemmän todennäköisinä tai todellisina kuin vanhemmat ikäluo- kat. Tämä on yhdenmukaista MTS:n (2018, 58) mielipidetutkimuksen tulok- sen kanssa, jossa uhkaavimmaksi Suomen lähialueiden sotilaallinen tilanne seuraavien kymmenen vuoden aikana koetaan vanhimmassa ikäryhmässä (50–79-vuotiaat, 44 %) ja selvästi vähiten uhkaavaksi nuorimmassa ikäryhmäs- sä (alle 25-vuotiaat, 32 %). Suomen historiassa poikkeuksellisen pitkän rauhan jakson myötä nuoremmat ikäluokat ovat koko ajan toinen toistaan kauempana edellisestä konfliktista myös välillisesti. Nuorimmat sodan aikana eläneet suo- malaiset täyttävät pian 80 vuotta, mikä johtaa siihen, että nykynuorilla on yhä vähemmän omakohtaista kokemusta kyseiseltä ajanjaksolta omaavia sukulaisia tai muita läheisiä. Tämä saattaa liennyttää ajatuksia myös nykyisestä tilantees- ta – tai päinvastoin synkistää vanhempien ikäluokkien näkemyksiä maailman tilasta. Suoraan tai välillisesti sota-ajan kokeneille sodan uhka on osa sosiaalista todellisuutta ja maailmankatsomuksellinen taustavaikutin, kun taas nuorille sota on etäinen, historiallinen vaihe. Turvallistamisteoriaperinteen mukaan vastaajat ovat liittäneet näkemyksensä vahvemmin omaan kokemusmaail- maansa. (Peltonen, Käis, Pulkkinen & Viitamäki 2019, 61.)

Tuloksissa luottamusulottuvuuksien kautta muodostetut ja nimetyt ryhmät *luottavaiset*, *turvallisuusviranomaisiin luottavat* sekä *skeptikot* eroavat vain heikosti tavanomaisen sodan uhkan kokemisessa. On huomattava, että suuri enemmistö (79,4 %) kuului luottavaisiin tai turvallisuusviranomaisiin luotta- vaisten ryhmään. Näin ollen voisi katsoa, että suuri enemmistö luottaa sekä turvallisuusviranomaisiin ja muihin yhteiskunnan toimijoihin että heidän ky- kyynsä ehkäistä uhkia nyt ja tulevaisuudessa, mikä on yhdenmukaista esimer- kiksi EVA:n (Haavisto, 2019) ja MTS:n (2018) luottamuskyselyiden kanssa.

Eniten yhteiskunnan eri toimijoihin luottavat ihmiset kokevat myös vähiten sotilaallista uhkaa Suomea kohtaan nyt ja pitävät sitä epätodennäköisempänä lähitulevaisuudessa kuin vähemmän eri instituutioihin luottavat. Tämä heikko tulos saattaa osoittaa, että luottamus voi olla yhteydessä koettuun uhkaan.

Yksittäinen mielenkiintoinen havainto liittyi luottamusulottuvuuksien muodostumiseen faktorianalyysivaiheessa. Kirkkoa ja mediaa koskevat osiot latautuivat luottamusta arvioitaessa samalle ulottuvuudelle kuin hallitus, eduskunta, poliittinen järjestelmä ja valtiohallinto. Tämä kuvanee toisaalta evankelisluterilaisen kirkon poikkeuksellista asemaa Suomessa ja toisaalta sitä, että ihmiset muodostanevat kantansa erityisesti mainittuihin instituutioihin jatkuvan uutisvirran perusteella, jolloin media ja sen raportointikohteet assosioituvat tällaisessa luottamuskyksymyksessä.

Aiemmin todettiin luottamuksen merkityksen korostuvan epävarmuuden kasvaessa, ja että ihmisten taipumus luottavaisuuteen perustuu mahdollisesti siihen, että tulevaisuudesta halutaan tehdä ennustettavampi ja varmempi (Sztompka 2000, 19–20). Näin ollen voidaan ajatella vastaajien, jotka tämän kautta osoittavat enemmän luottavaisuutta yhteiskunnan toimijoihin, tietynlainen tapaa myös luottavan enemmän siihen, että nykyinen yhteiskuntajärjestys pysyy stabiilina ilman niin suurta sodan mahdollisuutta. Myös koetun sotilaallisen uhkan vähäisyyden voidaan ajatella korreloivan luottamuksen kautta tulevan turvallisuudentunteen kanssa. On huomattava, että tulosten mukaan erot koettujen uhkien välillä olivat kuitenkin pieniä.

Luottavaisten ja skeptikkojen ryhmien välimaastossa luottamuksen suhteen ollut *turvallisuusviranomaisiin luottavien* ryhmä oli keskimäinen myös kaikissa uhka-arvioissa. Edelleen pienin, mutta havaittavin eroin kyseinen ryhmä sijaitsi perinteisen sotilaallisen uhkan arvioissa lähempänä *skeptikkoja* kuin *luottavaisten* ryhmää. Täten keskiarvoa korkeampi luottamus turvallisuusviranomaisiin ei vielä taannut keskiarvoa pienempää uhka-arviota, vaan se vaati rinnalleen myös keskiarvoa korkeampaa luottamusta valtionhallintoon. Tämä on mielenkiintoinen huomio myös resilienssin käsitettä mietittäessä: jotta tulevaisuus nähtäisiin turvallisuusympäristön osalta stabiilimpana, on luottamusta oltava myös muihin toimijoihin kuin turvallisuusviranomaisiin. Sitä kautta yksilö voi olla varmempi siitä, että yhteiskunta selviää mahdollisesta kriisitilanteesta kokonaisuutena.

Perinteisen sotilaallisen uhkan ja hybridiuhkan vertailua vaikeuttaa paitsi jälkimmäisen käsitteen verrattainen jäsentymättömyys turvallisuusympäristöön liittyvässä keskustelussa, myös termien sisältämä intensiteettiero: ensimmäisen viitatessa sotaan, jälkimmäinen liittyy matala-asteisempaan vaikuttamiseen. Hyvä jatkotutkimuskohde voisi olla, kuinka uhkaavana yhteiskunnalliselle järjestykselle suomalaiset pitävät esimerkiksi kyber- ja informaatiovaikuttamista,

ja miten se vertautuu sotilaallisen uhkaan. Tynkkynen (2004, 152) pitää uusia uhkatyyppejä vaarana enemmän hyvinvoinnille kuin varsinaiselle itsemääräämisoikeudelle, mutta kansalaisten näkemys laajemmassa mittakaavassa voisi selventää myös tässä tutkimuksessa esiin tulleita eroja uhkatyyppien kokemisessa. Mielenkiintoista olisi myös selvittää, kuinka hyvin suomalaiset uskovat turvallisuusviranomaisten kykenevän varautumaan ja vastaamaan hybridiuhkiin, verraten sitä näkemyksiin sotilaallisen uhkan torjuntakyvystä. Nyt sitä tutkittiin epäsuorasti luottamuksen käsitteen kautta.

Kiitokset

Kiitämme Maanpuolustuskorkeakoulun sotilassosiologian professori Teemu Tallbergia luvasta käyttää TAHTO2-hankkeen aineistoa artikkelissamme. Kiitämme myös kapteeni Pasi Jalkasta, jolla on ollut keskeinen rooli kyselyn toteutuksessa. Kyselyn toteuttamisen rahoittamisesta haluamme kiittää Puolustusministeriötä ja Maanpuolustuksen kannatussäätiötä.

Viitteet

- 1 Ollakseen sota, konfliktin on sisällettävä toistuvaa taistelua, organisoituja joukkoja sekä tuhat taistelussa kaatunutta 12 kuukauden ajanjakson puitteissa (Sarkees & Wayman 2010).
- 2 75 % suomalaisista piti Suomen puolustuspolitiikkaa hyvin hoidettuna (vrt. 79 % v. 2017). Huonosti hoidettuna sitä pitää 14 % (vrt. 13 % v. 2017).

Lähteet

- Alanen, Aku, Laura Iisakka, Tarja Nieminen & Jukka Simpura (2005). Sosiaalisen pääoman mittaaminen tilastoissa. Teoksessa P. Jokivuori (toim.), *Sosiaalisen pääoman kentät*. Jyväskylä: Minerva Kustannus.
- Atkinson, Carol (2017). Hybrid Warfare and Societal Resilience: Implications for Democratic Governance. *Information & Security: An International Journal*, 39(1), 63–76.
- Babst, Dean (1964). Elective Governments – A Force for Peace. *The Wisconsin Sociologist*, 3(1), 9–14.
- Baker, William & John Oneal (2001). Patriotism or Opinion Leadership? The Nature and Origins of the “Rally ‘Round the Flag” Effect. *Journal of Conflict Resolution*, 45(5), 661–687.
- Berger, Peter (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Doubleday.
- Booth, Ken & Nicholas Wheeler (2008). *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

- Burr, Vivien (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Butterfield, Herbert (1951). *History and Human Relations*. London: Collins.
- Bäck, Maria (2019). Sosiaalisen luottamuksen merkitys ja yhteys poliittiseen luottamukseen. Teoksessa M. Bäck & E. Kestilä-Kekkonen (toim.), *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: polut, trendit ja kuulut*, 80–97. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31.
- Čajić, Jasmin (2016). The Relevance of Clausewitz Theory of War to Contemporary Conflict Resolution. *Connections*, 15(1), 72–78.
- Clarke, Richard & Knake, Robert (2012). *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*. 1. taskupainos. New York: HarperCollins.
- Clausewitz, Carl von (1998). *Sodankäynnistä* (suom. H. Eskelinen, 5. painos). Helsinki: Art House Oy.
- Cohen, Jean (1999). Trust, voluntary association and workable democracy: the contemporary American discourse of civil society. Teoksessa M. Warren (toim.), *Democracy & Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Connell, Michael & Sarah Vogler (2017). *Russia's Approach to Cyber Warfare*. Center for Naval Analyses (CNA). <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1032208.pdf>, (10.6.2019).
- Davis, Fred (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340.
- Ember, Carol & Melvin Ember (1994). War, Socialization, and Interpersonal Violence: A Cross-cultural Study. *Journal of Conflict Resolution*, 38(4), 620–646.
- ESS (2002–2018). European Social Survey Rounds 1–8 Data (2002–2018). Norwegian Social Science Data Services – Data Archive and distributor of ESS data. <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>, (14.5.2019).
- Giddens, Anthony (1990). *The Consequences of Modernity*. New York: Stanford University Press.
- Goldstein, Joshua (2011) *Winning the War on War: The Decline Armed Conflict Worldwide*. New York: Dutton.
- Haavisto, Ilkka (2019). *Politiikan pudotus: Valtioon luotetaan mutta poliittisia toimijoita epäillään*. Elinkeinoelämän valtuuskunta. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2019/04/eva-arvio-015.pdf>, (14.5.2019).
- Hall, Andrew (2017). Rising Cyber Threat. *The Cyber Defense Review*, 2(1), 9–12.
- Hanifi, Riitta (2010). Luottamusta mittaavat kysymykset ovat turhan monitulkintaisia. *Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsaus*, 3/2010. https://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-09-27_004.html, (11.4.2019).
- Hetherington, Marc & Elizabeth Suhay (2011). Authoritarianism, Threat, and Americans' Support for the War on Terror. *American Journal of Political Science*, 55(3), 546–560.
- Hobbes, Thomas (1651). *Leviathan: or the Matter, Forme, & Power of a Common-wealth Ecclesiasticall and Civill*. London: St. Pauls Church-yard. <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/hobbes/Leviathan.pdf>, (14.5.2019).
- Ilmonen, Kaj & Kimmo Jokinen (2002). *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: Kopijyvä kustannus.
- ITU (2017). ICT Facts and Figures. International Telecommunications Union. <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2017.pdf>, (10.6.2019).
- IPCC (2019). Climate Change and Land: An IPCC Special Report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems. <https://www.ipcc.ch/srcl-report-download-page/> (15.8.2019)

- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suominen (1999). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Kant, Immanuel (1955). *Ikuiseen rauhaan: valtio-oikeudellinen tutkielma* (suom. J. Tuomikoski). Hämeenlinna: Karisto.
- Keegan, John (2005). *Sodankäynnin historia* (suom. J. Suistola). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Kestilä-Kekkonen, Elina & Isak Vento (2019). Poliittinen luottamus – käsitteet, teoriat ja mittaaminen. Teoksessa M. Bäck & E. Kestilä-Kekkonen (toim.), *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: polut, trendit ja kuilut*, 18–34. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31.
- Keskinen, Marko, Kantola, Arttu, Mäkinen, Juha & Salonen, Arto O. (2017). Miten yhteiskunta kehittää kokonaisturvallisuutta? Tieteidenvälisiä näkemyksiä Winland-hankkeesta. *Tiede ja Ase*, 75, 124–154. <https://journal.fi/ta/article/view/67728>, (31.8.2019).
- Komu, Merja & Katri Hellsten (2010). *Luottamus ihmisiin ja luottamus instituutioihin Euroopassa*. Nettityöpapereita 12/2010. Helsinki: Kela-tutkimus.
- Lacina, Bethany & Nils Gleditsch (2012). The Waning of War is Real: A Response to Gohdes and Price. *Journal of Conflict Resolution*, 57(6), 1109–1127.
- Lacina, Bethany, Nils Gleditsch & Bruce Russett (2006). The Declining Risk of Death in Battle. *International Studies Quarterly*, 50(3), 673–680.
- Lalu, Petteri & Juha Puistola (2015). *Hybridisodankäynnin käsitteestä*. Tutkimuskatsaus 01 – 2015. Puolustusvoimien tutkimuslaitos. www.puolustusvoimat.fi, (12.4.2019).
- Lehto, Martti & Jarno Limnell (2017). Kybersodankäynnin kehityksestä ja tulevaisuudesta. *Tiede ja Ase*, 75, 179–212. <https://journal.fi/ta/article/view/67730>, (12.4.2019).
- Limnell, Jarno (2009). *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1, N:o 29. Väitöskirja. Helsinki: Edita Prima.
- Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2013). *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Helsinki: Puolustusministeriö. https://www.defmin.fi/files/2650/Raportti_suomeksi_3.12.2013.pdf, (24.6.2019).
- Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2018). *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. MTS Tiedotteita ja katsauksia 1/2018. Helsinki: Puolustusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-029-1>, (14.5.2019).
- Mousseau, Michael & Yuhang Shi (2012). A Test for Reverse Causality in the Democratic Peace Relationship. *Journal of Peace Research*, 36(9), 639–663.
- Mutanen, Arto (2010). Turvallisuustoiminnasta. *Tiede ja Ase*, 68, 22–30. <https://journal.fi/ta/article/view/4129> (31.8.2019).
- Mäkinen, Juha (2018). Ollako vai eikö olla: sotilas ja kansalainen yhteiskunnallisissa suhteissa. *Tiede ja Ase*, 76, 126–146. <https://journal.fi/ta/article/view/77540>, (15.8.2019).
- Nietzsche, Friedrich (2007). *Ecce Homo: How to Become What You Are* (engl. D. Large). New York: Oxford University Press.
- Paronen, Antti (2016). *Globaali jihadistinen liike kumouksellisen sotataidon kehittäjänä*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: tutkimuksia nro 3. Väitöskirja. Tampere: Juvenes Print.
- Peltonen, Hannes, Maare Käis, Milja Pulkkinen & Riku Viitamäki (2019). Sukupolvet teoriassa: Konstruktivismin kolmas sukupolvi ja turvallistamisteoria. *Politiikka*, 61(1), 54–74.

- Pinch, Trevor & Wiebe Bijker (1984). The Social Construction of Facts and Artefacts: or How the Sociology of Science and the Sociology of Technology might Benefit Each Other. *Social Studies of Science* 14(3), 399–441.
- Pinker, Steven (2011). *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*. New York: Viking.
- Poliisihallitus (2018). Poliisihallituksen tilinpäätös vuodelta 2018. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/78793_Poliisihallituksen_tilinpaaotos_2018.pdf, (14.5.2019).
- Puolustusministeriö (2011). Puolustusministeriön strateginen suunnitelma. https://www.defmin.fi/files/1830/plm_strateginen_suunnitelma.pdf, (10.6.2019).
- Puustinen, Alisa, Jarkko Kosonen & Tallberg, Teemu (2018). Kansalaisuuskäsitykset ja asevelvollisuus Suomessa. *Tiede ja Ase*, 76, 98–125. <https://journal.fi/ta/article/view/77545>, (12.4.2019).
- Prosterman, Roy (1972). *Surviving to 3000: An Introduction to the Study of Lethal Conflict*. Belmont: Duxbury-Wadsworth.
- Radcliffe-Brown, Alfred (1922). *The Andaman islanders; a study in social anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://archive.org/details/andamanislanders00radc/page/n19>, (11.4.2019).
- Raitasalo, Jyri (2018). Hybridisota ja hybridiuhat – paljon vanhaa...onko mitään uutta? *Tiede ja Ase*, 76, 27–53. <https://journal.fi/ta/article/view/77541>, (22.4.2019).
- Robarchek, Clayton (1977). Frustration, aggression, and the nonviolent Semai. *American Ethnologist*, 4(4), 762–779.
- Rõigas, Henry (2015). The Ukraine Crisis as a Test for Proposed Cyber Norms. Teoksessa K. Geers (toim.) *Cyber War in Perspective: Russian Aggression Against Ukraine*. Tallinn: NATO CCD COE Publications.
- Rosling, Hans (2019). *Faktojen maailma – Asiat ovat paremmin kuin luulet* (suom. M. Kinnunen, tarkistettu painos). Keuruu: Otava kirjapaino.
- Rothstein, Bo (2010). Den svenska statsförvaltningens omvandling från försumpning till legitimitet. Teoksessa C. Dahlström (toim.) *Politik som organization. Förvaltningspolitikens grundproblem*, 35–56. Stockholm: SNS Förlag.
- Ruuskanen, Petri (2001). *Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit*. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018042619012>, (14.5.2019).
- Sarkees, Meredith Reid & Frank Wayman (2010). *Resort to War: 1816–2007*. Washington DC: CQ Press.
- Sarkees, Meredith Reid, Frank Wayman & David Singer (2005). Inter-State, Intra-State, and Extra-State Wars: A Comprehensive Look at Their Distribution over Time, 1816–2003. *International Studies Quarterly*, 47, 49–70.
- Schneier, Bruce (2009). *Schneier on Security*. Indianapolis: Wiley Publishing, Inc.
- Scranton, Philip (2008). Luottamus ja epävarmuus – Verkostot ja innovaatiot kylmän sodan Yhdysvalloissa. Teoksessa J. Keskinen & K. Teräs (toim.), *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia*. Turun yliopisto. Turku: Turun historiallinen yhdistys ry.
- Silvasti, Markus (2016). Turvuus – kohti uutta turvallisuusymmärrystä. *Tiede ja Ase*, 74, 265–299. <https://journal.fi/ta/article/view/60628>, (15.8.2019).
- Sirén, Torsti (2010). “Verum Est Ipsum Factum” – True is What Has Been Made as Such. *Journal of Military Studies*, 1(1), 1–43.

- Sisäministeriö (2019). *Kansallinen riskiarvio 2018*. Sisäministeriön julkaisuja 2019:5. Helsinki: Valtioneuvoston hallintoyksikkö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-245-6>, (14.5.2019).
- Smith, David (2013). *Phenomenology*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/phenomenology/>, (7.6.2019).
- Sztompka, Piotr (2000). *Trust – A Sociological Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Söderlund, Peter (2019). Poliittinen luottamus vertailevasta näkökulmasta. Teoksessa M. Bäck & E. Kestilä-Kekkonen (toim.), *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: polut, trendit ja kuulut*, 35–48. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31.
- Taloustutkimus (2018, 6. kesäkuuta). *Turvallisuusbarometri 2018*. AVARN Security. <https://www.avarn.fi/materiaalit/turvallisuusbarometri-2018-tulostiivistelmä>, (12.4.2019).
- Themnér, Lotta & Peter Wallensteen (2013). Armed Conflicts, 1946–2012. *Journal of Peace Research*, 50(4), 509–521.
- Turvallisuuskomitea (2017). Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf, (12.4.2019).
- Turvallisuuskomitea (2018). *Kyberturvallisuuden sanasto*. Helsinki: Sanastokeskus TSK.
- Tynkkynen, Vesa (2004). Tulevaisuuden taistelu Suomen kannalta. *Tiede ja Ase*, 62(62), 144–155. <https://journal.fi/ta/article/view/47885>, (11.4.2019).
- Tynkkynen, Vesa (2017). Yhteenveto – Ennustamisen vaikeus. Teoksessa V. Tynkkynen (toim.), *Tuleva sota – Ennustamisen sietämätön vaikeus*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 17. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Ulkoasiainvaliokunta (2016). Ulkoasiainvaliokunnan mietintö (UaVM) 9/2016. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/UaVM_9+2016.aspx, (12.4.2019).
- Valtioneuvoston kanslia (VNK) (2017). *Valtioneuvoston puolustusselonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-370-5>, (14.5.2019).
- van der Meer, Tom (2017). *Political trust and the “Crisis of Democracy”*. Oxford Research Encyclopedia of Politics. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.77>, (26.5.2019).
- van der Meer, Tom & Sonja Zmerli (2017). The Deeply Rooted Concern with Political Trust. Teoksessa S. Zmerli & T. van der Meer (toim.), *Handbook on Political Trust*. Cheltenham Edward Elgar Publishing, 1–15.
- Virtaharju, Jouni & Rantapelkonen, Jari (2015). Managing the image of war: an analysis of the Russian military doctrine texts 2010 and 2014. *Tiede ja Ase*, 73, 32–48. <https://journal.fi/ta/article/view/56938>, (12.4.2019).
- Wendt, Alexander (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 42(2), 391–425.
- Wendt, Alexander (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, Edward (2013). *The Social Conquest of Earth* (1. painos). New York: Liveright.

LIITE 1: Faktorit ja osioanalyysin tulokset

Faktori / osio	α	Faktori- lataus	Puhdistettu osiokorrelaatio
1. LUOTTAMUS VALTIOHALLINTOON	,91		
Q2_7 Eduskunta		,97	,90
Q2_11 Poliittiset puolueet		,89	,78
Q1_4 Poliittinen järjestelmä		,89	,80
Q2_8 Hallitus		,85	,80
Q2_9 Valtiohallinto		,78	,83
Q2_10 Kirkko		,48	,56
Q2_12 Media (lehdistö, radio, tv jne.)		,42	,48
2. LUOTTAMUS TURVALLISUUSVIRANOMAISIN	,89		
Q2_2 Pelastustoimi		,90	,57
Q2_3 Häätäkeskus		,79	,74
Q2_4 Rajavartiolaitos		,78	,79
Q2_1 Poliisi		,78	,74
Q2_5 Puolustusvoimat		,74	,75
Q1_1 Terveystieteiden tutkimuskeskus		,51	,70

Stressitekijöiden kolmen faktorin ratkaisu ja osioanalyysin tulokset.

Huom. Pääkselimenetelmä promax-rotatiolla. Puhdistettu osiokorrelaatio tarkoittaa kyseisen osion korrelaatiota sellaiseen skaalaan, joka olisi muodostettu muista ehdotetuista osioista.